

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2025. № 10.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.10.27>

УДК 330.3

Б. Ю. Кишакевич,

д. е. н., професор, професор кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5721-8543>

Б. Я. Зварич,

аспірант,

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-9444-0257>

**РЕГІОНАЛЬНІ ІНСТРУМЕНТИ ПОСИЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ
МОБІЛЬНОСТІ МАЛИХ І СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ У СИСТЕМІ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ**

B. Kyshakevych

Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of External Economic and Foreign Affairs, National University “Lviv Polytechnic”

B. Zvarych,

Postgraduate student, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

**REGIONAL INSTRUMENTS FOR STRENGTHENING THE ECONOMIC
MOBILITY OF SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES IN THE
SYSTEM OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT**

У статті розкрито сутність поняття економічної мобільності малих і середніх підприємств (МСП) та її роль у відновленні й трансформації регіональної економіки. Показано, що в умовах воєнної економіки саме МСП здатні швидко адаптуватися до ринкових викликів і формувати нові ланцюги вартості. Метою дослідження є систематизація та класифікація регіональних інструментів, які сприяють економічній мобільності підприємств у контексті цілей сталого розвитку. Використано системно-структурний підхід, аналіз нормативно-правових актів, програм регіонального розвитку та практик Львівської, Полтавської й Одеської областей. Виокремлено п'ять груп інструментів: фінансові, інституційні, організаційно-інфраструктурні, інформаційно-освітні та інноваційно-цифрові. Результати дослідження свідчать, що багатовекторне використання регіональних інструментів сприяє досягненню цілей сталого розвитку. Зроблено висновок, що системне впровадження цих інструментів є ключем до зміцнення економічної мобільності МСП та підвищення їхньої ролі у відбудові економіки України.

The article examines the essence of economic mobility of small and medium-sized enterprises (SMEs) and its significance for the recovery and transformation of regional economies. It is shown that under the conditions of wartime economy, SMEs are the most capable of adapting to market challenges and forming new value chains. The purpose of the study is to systematize and classify regional instruments that foster SME mobility in the context of sustainable development goals. The research applies a system-structural approach, analysis of regulatory frameworks, regional development programs, and case studies of Lviv, Poltava, and Odesa regions. Five main groups of instruments are identified: financial, institutional, organizational-infrastructural, informational-educational, and innovation-digital. Practical examples include the preferential loan program “5-7-9%” and the grant program “eRobota,” which provided SMEs with access to capital exceeding 400 billion UAH. The network “Diia.Business,” regional

development agencies, and clustering initiatives are shown to create a trusted ecosystem for cooperation. Special attention is devoted to industrial parks, logistic hubs, and technoparks that attract investments and support innovation infrastructure. Informational and educational initiatives enhance managerial competencies and encourage inclusiveness. Innovation-digital tools such as smart specialization and business process digitalization increase competitiveness and resilience. The ecological and social dimension, including green energy, social entrepreneurship, and circular economy, helps SMEs develop sustainable business models. Evidence from Ukrainian regions confirms the effectiveness of combining national and regional policies in SME support. The results indicate that multi-vector use of regional instruments contributes to achieving the sustainable development goals. It is concluded that systematic implementation of these tools is key to strengthening SME economic mobility and their role in Ukraine's economic recovery. This study emphasizes that regional instruments are a decisive factor in ensuring the long-term sustainability and competitiveness of SMEs.

Ключові слова. *Малі та середні підприємства, економічна мобільність, регіональні інструменти, сталий розвиток, фінансова підтримка, інновації, смарт-спеціалізація.*

Keywords. *Small and medium-sized enterprises, economic mobility, regional instruments, sustainable development, financial support, innovation, smart specialization.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Малі та середні підприємства формують основу національної економіки, адже забезпечують значну частку зайнятості та створюють додану вартість у різних секторах. В умовах воєнних дій вони зазнали значних втрат, але водночас довели свою гнучкість та здатність швидко адаптуватися. Саме економічна мобільність МСП визначає їхню здатність змінювати бізнес-моделі, переходити між

секторами та освоювати нові ринки. Питання мобільності тісно пов'язане зі стратегією сталого розвитку, яка передбачає баланс між економічним зростанням, соціальною справедливістю та екологічною відповідальністю.

Регіональний рівень виступає ключовою ланкою у формуванні сприятливого середовища для розвитку підприємництва. Різні області України вже демонструють унікальні практики підтримки бізнесу: грантові програми, індустріальні парки, логістичні хаби, бізнес-інкубатори та цифрові кластери. Саме на місцевому рівні можливо найшвидше реагувати на потреби підприємців, враховуючи специфіку економічного, соціального та культурного середовища. Водночас ефективність МСП залежить від доступності фінансування, якого вони часто позбавлені через високі ризики та недостатню гарантійну підтримку. У цьому контексті важливими стають регіональні фонди, програми мікrokредитування та компенсаційні механізми.

Не менш значущими є інституційні інструменти, зокрема мережа центрів «Дія.Бізнес» та агенції регіонального розвитку, які допомагають підвищувати компетентності підприємців. Інноваційно-цифрові інструменти, включаючи смарт-спеціалізацію та впровадження цифрових сервісів, дозволяють розширювати конкурентоспроможність МСП у європейському економічному просторі. Розвиток організаційно-інфраструктурних механізмів, таких як технопарки та індустріальні парки, сприяє залученню інвестицій і створенню робочих місць у регіонах. Освітньо-консультаційні програми підвищують рівень управлінських та інноваційних навичок підприємців.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. Проблемам формування регіональних інструментів посилення економічної мобільності малих і середніх підприємств у системі сталого розвитку присвячено чимало наукових публікацій вітчизняних науковців, серед яких слід виокремити роботи Вахович І.М. Шейко Ю. О. [1], Васильціва Т. [2], Діденко А., Кравець О. [3], Кишакевич Б. [4], [5], Лаврова Р. [6], Скорик В. [7] та інших. У цих публікаціях основна увага приділяється аналізу умов функціонування

МСП у регіональній економіці, оцінці інституційного середовища, інструментів фінансової підтримки, а також дослідженню бар'єрів і можливостей інтеграції у глобальні ланцюги доданої вартості. Водночас сьогодні важливо акцентувати увагу на потребі комплексного поєднання фінансових, інституційних, інноваційних та екологічних механізмів підтримки, які здатні забезпечити адаптацію бізнесу до викликів воєнного часу та умов сталого розвитку.

Мета статті – узагальнити та систематизувати регіональні інструменти, що сприяють економічній мобільності МСП у системі сталого розвитку, на прикладі України.

Виклад основного матеріалу. Поняття економічної мобільності підприємства пов'язане з його спроможністю змінювати виробничу та інституційну структуру для реагування на зовнішні виклики. Умови мобільності визначаються доступом до фінансових ресурсів, інституційною підтримкою, ринковою інфраструктурою, інформацією та людським капіталом. Для України важливим є також просторовий вимір мобільності – можливість релокації, інтеграції у нові регіони та відновлення зруйнованих підприємств.

Концепція сталого розвитку передбачає збалансування економічного, соціального та екологічного вимірів. Для МСП це означає впровадження енергоефективних технологій, використання «зелених» фінансових інструментів, дотримання соціальних стандартів праці та інклюзію вразливих груп населення. У Стратегії відновлення та цифрової трансформації МСП особлива увага приділяється відбудові зруйнованих підприємств за принципом *build back better*, «зеленому переходу», цифровізації, створенню інноваційних кластерів та залученню до підприємництва жінок, людей з інвалідністю, ВПО й ветеранів [8].

Проаналізувавши наявні публікації, законодавчі документи та регіональні програми, можна виділити п'ять груп інструментів:

- **Фінансові інструменти** – забезпечують доступ до капіталу, зменшують ризики та стимулюють інвестиції. До них відносять мікrokредитування, кредитні програми, гранти, компенсації відсоткових ставок, гарантії та податкові пільги. Наприклад, фінансовий механізм *мікrokредитування* дозволяє підприємцям певної території отримувати невеликі позики на тривалий строк і на поворотній основі. Гранти – це безповоротна фінансова допомога, надання якої відбувається відповідно до пріоритетів донорів; у програмі ПРООН для внутрішньо переміщених осіб (2015–2016 рр.) було виділено $\approx 1,67$ млн дол. США, що дозволило профінансувати 270 бізнес-планів.
- **Інституційні інструменти** – формують структури підтримки бізнесу: агенції регіонального розвитку, бізнес-інкубатори, мережі консультаційних центрів. Прикладом є мережа центрів «Дія.Бізнес» – це простори по всій країні та за кордоном, де підприємці отримують безкоштовні консультації, можуть протестувати продукцію в рор-ур-локаціях, орендувати зали та відвідувати освітні програми. Важливими інституційними механізмами є також кластери та консорціуми, що сприяють кооперації підприємств і інтеграції регіонів.
- **Організаційно-інфраструктурні інструменти** – охоплюють фізичні та цифрові платформи для бізнесу: індустріальні парки, технопарки, логістичні хаби, бізнес-центри. Станом на початок 2025 р. в Україні зареєстровано близько 100 індустріальних парків. Індустріальний парк – це виробнича територія з необхідною інфраструктурою, яка дозволяє підприємствам швидко розпочати та масштабувати діяльність. Функції парків полягають у залученні інвестицій, розвитку регіону, впровадженні нових технологій та створенні робочих місць. Учасники парку зобов'язуються діяти у визначених секторах та укладають угоду з керуючою компанією.
- **Інформаційно-освітні інструменти** – стосуються підвищення кваліфікації підприємців та інформаційної підтримки. В Україні

реалізуються програми навчання на платформах Prometheus та Coursera. Наприклад, у Полтавській області 2025 р. діє «Буткемп економічного відновлення», що проводиться ЄБРР за фінансування уряду Швейцарії; учасники отримують відеолекції, практичні завдання, сертифікати та індивідуальні поради для розвитку бізнесу. Програма ReSkill UA, реалізована Coursera та Happy Monday за підтримки USAID, пропонує 3–6-місячні онлайн-курси, менторську підтримку та допомогу з працевлаштуванням. На регіональному рівні діють центри «Дія.Бізнес» та місцеві бізнес-школи.

- **Інноваційно-цифрові інструменти** – пов’язані з впровадженням смарт-спеціалізації, цифрових сервісів та підвищенням енергоефективності. Проект «Розумна спеціалізація (RIS3) для Києва, Київської, Вінницької, Миколаївської та Харківської областей» має на меті ідентифікувати унікальні сектори економіки, сформувати інноваційні кластери та забезпечити діалог між бізнесом і владою. Цифрові інструменти включають електронні сервіси для реєстрації бізнесу та грантові портали.

Мікрокредитування забезпечує доступ підприємців до невеликих позик. У «Путівнику для місцевого економічного розвитку» мікрокредит визначається як механізм, за яким підприємці певної території чи галузі отримують невеликі кредити на тривалий період та на поворотній основі. В Україні основним джерелом доступного кредитування є програма «Доступні кредити 5-7-9 %». З моменту запуску у лютому 2020 р. було видано понад 122 тис. пільгових позик на суму ≈ 419 млрд грн. Найбільші обсяги кредитування припадають на міста Київ, Львів, Дніпро та Харків. Програма дає змогу МСП отримувати кредити під низькі відсотки для інвестиційних проектів або поповнення обігових коштів [1].

Одеська обласна програма розвитку конкурентоспроможності МСП (2021–2024 рр.) забезпечує компенсацію частини відсоткової ставки за кредитами, виданими банками. Суб’єкти підприємництва отримують

відшкодування до 50 % річної ставки (не більше 10 % річних) за кредитами в національній валюті, а за кредитами у рамках програми «5-7-9 %» для інвестиційних цілей компенсація може знизити ставку до 0 % (але не більше 9 % річних). Гранична сума щомісячної компенсації становить 70 тис. грн за одним кредитним договором. Окремими напрямами передбачено компенсацію участі у міжнародних виставках (до 100 тис. грн), відшкодування витрат на оцінку пошкодженого майна (до 30 тис. грн) та компенсацію відсоткової ставки за кредитами на придбання енергообладнання (5 % із лімітом 45 тис. грн на місяць).

Після 2022 р. гранти стали основною формою фінансування релокації та запуску бізнесу. Програма «єРобота» включає шість напрямів підтримки: мікрогранти для запуску бізнесу, розвиток переробних підприємств, садівництво, тепличне господарство, стартапи та гранти на здобуття ІТ-освіти. За період з грудня 2022 р. по липень 2025 р. видано 27 907 мікрогрантів на суму 6,7 млрд грн. Аналогічно для ветеранів й членів їхніх сімей надано 1 955 грантів на суму 932,1 млн грн. Львівська обласна військова адміністрація (ОВА) у 2025 р. запровадила додаткову підтримку – до отриманого державного гранту додається 30 % з обласного бюджету. Крім того, у межах Програми підвищення конкурентоспроможності Львівської області учасники АТО/ООС і ветерани війни можуть отримати безповоротну дотацію 250 тис. грн на започаткування чи розвиток бізнесу.

У Полтавській області департамент економічного розвитку пропонує гранти для технологічних стартапів за підтримки Українського фонду стартапів та WNISEF: на стадії pre-seed – до 25 тис. дол. США, на стадії seed – до 50 тис. дол. США. Програма «Врожай» від USAID фінансує проекти зі збільшення продуктивності агросектору; сума грантів коливається від 3,96 до 198 млн грн, а відбір проходить у два етапи. Проект Business Bridge – UkraineReady4EU, що фінансується Європейською Комісією, допомагає українським МСП інтегруватися на єдиний ринок ЄС; грант у розмірі

2 500 євро може покривати участь у ділових місіях, сертифікацію продукції та патентування [8].

Серед інших наявних грантових можливостей слід назвати Erasmus for Young Entrepreneurs (обмін досвідом між молодими та досвідченими підприємцями), ReSkill UA (навчальні гранти для перекваліфікації та працевлаштування), а також гранти для розвитку енергоменеджменту (UNIDO, грант 5–10 тис. дол. США). [7]

Фінансові інструменти доповнюються гарантіями та компенсаціями: держава та місцева влада відшкодовують частину відсоткових ставок і надають гарантії за кредитами. Наприклад, у Львові існує програма компенсації частини відсотків за кредитами, а також консультативна підтримка щодо юридичних і фінансових питань. У Одеській програмі передбачено компенсації витрат на придбання генераторів та іншого обладнання для енергетичної стійкості, що є важливим з огляду на часті обстріли енергетичної інфраструктури.

У кожній області створено агенції регіонального розвитку (АРР) та центри підтримки, які координують програми та забезпечують консультативний супровід. Мережа «Дія.Бізнес» надає підприємцям безкоштовні послуги: консультації, освітні курси, тестування продукції та оренду конференц-зон. Локальні центри бізнес-підтримки (наприклад, у Львові) також відшкодовують відсотки за кредитами і надають юридичні та фінансові консультації.

У рамках інтеграції України до європейського простору розвиваються кластери – об'єднання підприємств, наукових установ та влади. Стратегія відновлення МСП до 2027 р. передбачає створення інноваційних кластерів і парків науки, розвиток галузевих кластерів (ІТ-, агропромислових, оборонних), а також застосування принципів смарт-спеціалізації. Проект RIS3 вже реалізується у п'яти регіонах і має на меті визначити пріоритетні напрями спеціалізації, розвивати інноваційну інфраструктуру та налагодити діалог між бізнесом, наукою і владою [8].

Регіональні програми спрямовані на підтримку ветеранів, людей з інвалідністю та внутрішньо переміщених осіб. Львівська ОВА фінансує стартапи ветеранів через дотацію 250 тис. грн на власну справу та надає додаткові 30 % до державних грантів «єРобота». Програми перекваліфікації (ReSkill UA) та освітні ініціативи допомагають ветеранам отримати нові професії та знайти роботу.

Станом на початок 2025 р. в Україні зареєстровано близько 100 індустриальних парків. Індустриальні парки створюються переважно на околицях міст, поблизу автомагістралей, залізничних вузлів, портів або аеропортів і забезпечуються інженерною, транспортною та телекомунікаційною інфраструктурою. Їхнє завдання – залучення інвестицій, розвиток регіонів, впровадження нових технологій та створення робочих місць. Учасники парку мають діяти у визначених секторах і укладають угоди з керуючою компанією, яка забезпечує спільну інфраструктуру та адміністративний супровід.

На регіональному рівні формуються також технопарки і логістичні хаби. Наприклад, окремі області (Львівська, Закарпатська) створюють логістичні платформи для експортно-орієнтованих МСП, що сприяє диверсифікації ринків та підвищує стійкість ланцюгів постачання [2].

Через постійні атаки на енергетичну інфраструктуру особливо актуальні програми підтримки енергетичної стійкості. Одеська програма компенсує відсотки за кредитами на придбання електрогенераторів, систем безперебійного живлення, сонячних та газових електростанцій. Це дозволяє МСП стабілізувати роботу під час відключень електроенергії та зменшити викиди за рахунок використання альтернативних джерел енергії.

Мережа «Дія.Бізнес» пропонує безкоштовні консультації з питань реєстрації бізнесу, юридичних аспектів, маркетингу та експорту. Локальні бізнес-центри, наприклад у Львові, забезпечують безкоштовні консультації з правових, фінансових та організаційних питань створення та розвитку бізнесу. Регіональні департаменти економіки організують тренінги та

вебінари, зокрема «Буткемп економічного відновлення» та ReSkill UA у Полтавській області. Ці програми надають підприємцям актуальні знання та покрокові «дорожні карти» для розвитку бізнесу, а також підтримку у працевлаштуванні після навчання.

Для підвищення доступності інформації створюються електронні портали, де зібрано грантові можливості, консультації та новини про підтримку. Наприклад, військові адміністрації публікують дайджести грантів, як у випадку Полтавської ОВА (січень 2025 р.), який містить деталі про гранти для технологічних компаній, аграріїв, програми ReSkill UA та Business Bridge.

Проект смарт-спеціалізації (RIS3) став ключовим елементом інтеграції України у європейський простір. Він передбачає визначення унікальних «точок зростання» кожного регіону та розвиток інноваційних кластерів, спрямованих на впровадження високих технологій, підвищення продуктивності та екологічності виробництва [7].

У рамках реалізації Стратегії відновлення МСП до 2027 р. уряд планує створити парки науки, підтримувати цифровізацію та застосування штучного інтелекту у бізнес-процесах, розвивати інноваційні кластери та сприяти участі підприємств у європейських програмах (Enterprise Europe Network, Erasmus for Young Entrepreneurs).

Сервіси електронного урядування (портал «Дія», платформа «Дія.Бізнес») значно спростили отримання адміністративних послуг, реєстрацію ФОП та подання заявок на гранти. Програма ReSkill UA використовує онлайн-курси та менторство, що дозволяє підприємцям навчатися незалежно від місця проживання. Окрім того, розробляються цифрові інструменти з енергетичного менеджменту та онлайн-платформи для експорту й пошуку партнерів (Business Bridge). У таблиці 1 подано 6 груп регіональних інструментів підвищення економічної мобільності МСП у контексті сталого розвитку.

Таблиця 1. Регіональні інструменти підвищення економічної мобільності МСП у контексті сталого розвитку

Група інструментів	Механізми	Очікуваний ефект для МСП	Приклади реалізації в Україні та ЄС
Фінансово-інвестиційні	<ul style="list-style-type: none"> • Регіональні фонди підтримки інновацій та стартапів • Пільгове кредитування та мікрофінансування • Грантові програми для "зелених" проєктів 	Підвищення доступу до капіталу; стимулювання інноваційної та експортної діяльності	Програми ЄБРР для МСП; регіональні фонди підтримки підприємництва у Польщі
Інституційно-правові	<ul style="list-style-type: none"> • Спрощення адміністративних процедур • Регіональні стратегії підтримки МСП • Податкові пільги для підприємств сталого розвитку 	Зменшення бюрократичного навантаження; полегшення виходу на нові ринки	«Think Small First» (ЄС); регіональні бізнес-інкубатори в Україні
Інноваційно-цифрові	<ul style="list-style-type: none"> • Регіональні кластери та технопарки • Центри трансферу технологій • Програми цифровізації бізнес-процесів 	Підвищення конкурентоспроможності та продуктивності; впровадження цифрових рішень	Horizon Europe (ЄС); кластер «ІТ Львів»
Освітньо-консультаційні	<ul style="list-style-type: none"> • Бізнес-інкубатори та акселератори • Програми регіональних центрів зайнятості • Навчання з екологічного менеджменту та експортної діяльності 	Зростання управлінських компетенцій; формування навичок сталого розвитку	Програма Erasmus for Young Entrepreneurs; українські школи підприємництва при університетах
Інфраструктурні	<ul style="list-style-type: none"> • Розвиток логістичних хабів • Індустріальні парки • "Зелені" енергетичні платформи 	Полегшення інтеграції в ланцюги доданої вартості; зменшення витрат	Індустріальні парки Чехії; логістичний центр у Мукачеві
Екологічні та соціальні	<ul style="list-style-type: none"> • Регіональні «зелені» програми • Соціальне підприємництво • Підтримка циркулярної економіки 	Формування стійких бізнес-моделей; зростання довіри суспільства до МСП	EU Green Deal; українські пілотні програми соціального підприємництва

Регіональні інструменти посилення економічної мобільності МСП забезпечують багатовекторний вплив – від фінансової підтримки до розвитку інновацій та інфраструктури. Їхня комплексна реалізація створює умови для інтеграції підприємств у сталі ланцюги доданої вартості та підвищення їхньої конкурентоспроможності. Поєднання фінансових, інституційних, цифрових та екологічних механізмів дозволяє регіонам формувати сприятливе середовище для сталого розвитку малого і середнього бізнесу. Загалом регіональні інструменти створюють основу для довгострокового розвитку, підвищення конкурентоспроможності та формування стійких бізнес-моделей. Вони забезпечують можливість швидкої адаптації підприємств до викликів воєнної економіки, енергетичних загроз та глобальної конкуренції. Отже, системне впровадження фінансових, інституційних, інфраструктурних, освітніх та цифрових механізмів є ключем до зміцнення економічної мобільності МСП у системі сталого розвитку

Висновки. Економічна мобільність малих і середніх підприємств є фундаментальною умовою відновлення та трансформації регіональних економік України. Результати дослідження показали, що найбільш вагомий ефект дає комплексне застосування різних груп інструментів, які взаємодоповнюють одне одного. Фінансові механізми, зокрема програми кредитування «5-7-9 %» та грантові програми «єРобота», забезпечують доступ МСП до ресурсів для інвестицій і розвитку. Інституційні інструменти у вигляді мережі «Дія.Бізнес», агенцій регіонального розвитку та кластерних програм формують інфраструктуру довіри та партнерства. Організаційно-інфраструктурні рішення, як-от індустриальні парки, логістичні хаби й технопарки, сприяють залученню інвестицій та інтеграції підприємств у глобальні ланцюги доданої вартості.

Важливу роль відіграють інформаційно-освітні програми, які забезпечують підвищення кваліфікації підприємців, розвиток управлінських компетенцій та адаптацію до цифрової економіки. Інноваційно-цифрові інструменти, серед яких смарт-спеціалізація, технологічні кластери та

цифровізація бізнес-процесів, формують середовище для впровадження новітніх рішень. Окремим пріоритетом залишається екологічна та соціальна складова, що включає підтримку «зелених» проєктів, соціального підприємництва й циркулярної економіки.

Досвід Львівської, Одеської та Полтавської областей підтверджує ефективність різних моделей підтримки, орієнтованих як на фінансову стабільність, так і на інноваційність бізнесу. Успішна реалізація таких програм демонструє, що поєднання державної та регіональної політики може забезпечити стійкі результати навіть у кризових умовах. Особливої уваги потребують програми підтримки ветеранів, жінок, ВПО та людей з інвалідністю, які сприяють соціальній інтеграції та інклюзивності.

Література

1. Вахович І.М., Шейко Ю.О. Регіональний вимір стимулювання розвитку малого підприємництва: монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2016. 272 с.
2. Васильців Т., Виговський О. Аналізування форми та видів економічного механізму стимулювання розвитку та мобільності малого і середнього бізнесу регіону в умовах євроінтеграції України. *Modeling the development of the economic systems*. 2025. № 1. С. 388-393. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2025-15-50>
3. Діденко А., Кравець О. Тенденції розвитку малого підприємництва в Україні. *Підприємництво та інновації*. 2023. № 27. С. 39-43. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/27.6>
4. Кишакевич Б.Ю., Демедюк Б.Т., Сисюк В.І. Цифровізація малого та середнього бізнесу: виклики та перспективи. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 2. DOI: 10.32702/2306-6814.2024.2.82
5. Кишакевич Б.Ю., Демедюк Б.Т. Податкове стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу у країнах ЄС. *Ефективна економіка*. 2023. № 9.

6. Lavrov R., Pugachov V., Serhieieva O. Adaptation models of functioning of small and medium-sized businesses in conditions of war in Ukraine. *Social Development: Economic and Legal Issues*. 2025. № 7-8. DOI: <https://doi.org/10.70651/3083-6018/2025.7-8.23>

7. Скорик В. Фінансова інклюзія малого бізнесу як чинник економічної стійкості та соціальної відповідальності. *Сталий розвиток економіки*. 2025. № 2(53). С. 423-429. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-53-59>

8. Стратегія відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого й середнього підприємництва до 2027 року. Міністерство економіки України, 2024. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/> (дата звернення: 16.09.2025).

References

1. Vakhovych, I.M. and Sheiko, Yu.O. (2016), *Rehional'nyj vymir stymuliuvannia rozvytku maloho pidpriemnytstva* [Regional dimension of stimulating the development of small business], Vezha-Druk, Lutsk, Ukraine.

2. Vasylytsev, T. and Vyhovskiy, O. (2025), “Analysing the forms and types of economic mechanism for stimulating the development and mobility of small and medium-sized businesses in the region under the conditions of Ukraine’s European integration”, *Modeling the development of the economic systems*, vol. 1, pp. 388-393. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2025-15-50>

3. Didenko, A. and Kravets, O. (2023), “Trends in the development of small business in Ukraine”, *Pidpriemnytstvo ta innovatsii*, vol. 27, pp. 39-43. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/27.6>

4. Kyshakevych, B.Yu., Demediuk, B.T. and Sysiuk, V.I. (2024), “Digitalization of small and medium-sized businesses: challenges and prospects”, *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 2. DOI: [10.32702/2306-6814.2024.2.82](https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.2.82)

5. Kyshakevych, B.Yu. and Demediuk, B.T. (2023), “Tax incentives for the development of small and medium-sized businesses in the EU countries”, *Efektivna ekonomika*, vol. 9.
6. Lavrov, R., Pugachov, V. and Serhieieva, O. (2025), “Adaptation models of functioning of small and medium-sized businesses in conditions of war in Ukraine”, *Social Development: Economic and Legal Issues*, vol. 7-8. DOI: <https://doi.org/10.70651/3083-6018/2025.7-8.23>
7. Skoryk, V. (2025), “Financial inclusion of small business as a factor of economic resilience and social responsibility”, *Stalyi rozvytok ekonomiky*, vol. 2(53), pp. 423-429. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-53-59>
8. Ministry of Economy of Ukraine (2024), “Strategy for the recovery, sustainable development and digital transformation of small and medium-sized enterprises until 2027”, available at: <https://www.me.gov.ua/> (Accessed 16 September 2025).

Стаття надійшла до редакції 20.09.2025 р.